

Úloha praktického lékaře při posuzování nemocí z povolání

MUDr. Karin Boušová, Ph.D.

Klinika pracovního lékařství, Univerzita Karlova v Praze, Lékařská fakulta a Fakultní nemocnice v Hradci Králové

Jako nemoc z povolání lze v České republice uznat onemocnění, které je uvedeno v Seznamu nemocí z povolání (příloha nařízení vlády č. 290/1995 Sb., v platném znění). Dané onemocnění musí dosahovat určitého stupně závažnosti. Pro uznání nemoci z povolání je současně nezbytný průkaz výkonu práce za podmínek, z nichž příslušné onemocnění může vzniknout jako profesionální. Vyjádření k faktorům pracovního prostředí vydává hygienik práce místně příslušné krajské hygienické stanice. V České republice se ročně hlásí okolo 1 200 nových nemocí z povolání. Nejčastěji jsou zjišťovány nemoci pohybového aparátu, a to při práci s vibrujícími nástroji, či práci spojené s nadměrnou dlouhodobou a jednostrannou svalovou zátěží, dále kožní nemoci a nemoci dýchacích cest. Úkolem registrujícího praktického lékaře při posuzování a uznávání nemocí z povolání je: 1. při podezření na profesionální etiologii onemocnění odeslat pacienta s doporučením na místně příslušné středisko uznávající nemoci z povolání (oddělení či kliniky pracovního lékařství, resp. nemocí z povolání); 2. doložit k vyšetření kompletní výpis ze zdravotní dokumentace a zprávy z vyšetření týkajících se posuzovaného onemocnění; 3. k vyšetření na pracovní lékařství odesílat pokud možno pacienty se stanovenou diagnózou; 4. je vhodné seznámit se s obsahem seznamu nemocí z povolání; 5. spolupracovat s příslušnými poskytovateli pracovních lékařských služeb.

Klíčová slova: nemoc z povolání, faktory pracovního prostředí, posuzování profesionality nemocí.

The role of general practitioner in assessment of occupational diseases

In the Czech Republic, only the disease mentioned in the List of occupational diseases is possible to report as a professional illness. Stated disease must reach to certain degree of seriousness. Confirmation of work by the conditions, in which the occupational disease could arise, is necessary. The statement to the factors of work conditions gives the public health office specialist in work hygiene. In the Czech Republic, about 1 200 new cases of occupational diseases a year were reported. The most often reported illnesses are the disorders of musculoskeletal system by the work with vibration tools and by overloading of upper extremities, further the skin diseases and diseases of respiratory tract. The role of registering general practitioner is: 1. when suspected occupational disease, to send the patient with the recommendation to locally relevant department of occupational medicine; 2. to make an excerpt from medical documentation, to connect medical reports with relationship to consideration disease; 3. to send patients with the determined/confirmed diagnosis to examination in the department of occupational medicine; 4. to know the List of occupational diseases, at least generally; 5. to cooperate with relevant providers of health services in preventive occupational medicine.

Key words: occupational disease, factors of working environment, assessment of professional cause of diseases.

Úvod

Legislativní rámec pojmů nemoc z povolání a ohrožení nemocí z povolání tvoří jednak Seznam nemocí z povolání, který je přílohou nařízení vlády č. 290/1995 Sb., novelizovaného nařízením vlády č. 114/2011 Sb. a č. 168/2014 Sb. (1),

jednak vyhláška Ministerstva zdravotnictví České republiky (MZ ČR) č. 104/2012 Sb. o stanovení bližších požadavků na postup při posuzování a uznávání nemocí z povolání a okruh osob, kterým se předává lékařský posudek o nemoci z povolání, podmínky, za nichž nemoc nelze nadále uznat

za nemoc z povolání, a náležitosti lékařského posudku (vyhláška o posuzování nemocí z povolání) (2). Seznam středisek nemocí z povolání, která jsou oprávněna k uznávání nemocí z povolání pro jednotlivá spádová území, je k dispozici na webových stránkách MZ ČR (3).

KORESPONDENČNÍ ADRESA AUTORA: MUDr. Karin Boušová, Ph.D., karin.bousova@fnhk.cz
Klinika pracovního lékařství Fakultní nemocnice v Hradci Králové
Sokolská 518, 500 05 Hradec Králové

Cit. zkr: Med. praxi 2016; 13(3): 117–119
Článek přijat redakcí: 17. 2. 2016
Článek přijat k publikaci: 7. 4. 2016

Tab. 1. Počet uznaných nemocí z povolání a ohrožení nemocí z povolání v České republice v jednotlivých letech od r. 2005 (zpracováno dle (4))

Rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Nemoc z povolání – absolutní počet	1 340	1 150	1 228	1 327	1 245	1 236	1 210	1 042	983	1 215	1 035
Ohrožení nemocí z povolání – absolutní počet	60	66	63	76	68	56	56	57	59	36	57

Postup při šetření profesionality onemocnění

Pacient s podezřením na nemoc z povolání je odeslán k odbornému vyšetření do střediska, které je územně příslušné k posuzování a uznávání nemocí z povolání. Žádost o vyšetření vydává nejčastěji registrující praktický lékař, žadatelem však může být také kterýkoliv jiný odborný lékař nebo smluvní poskytovatel pracovně-lékařských služeb (PLS). Vyšetření může být provedeno i na vlastní žádost pacienta. Ve všech případech je vyšetření hrazeno zdravotními pojišťovnami. Po stanovení nebo ověření diagnózy onemocnění, které odpovídá seznamu nemocí z povolání, posuzující lékař v případě potřeby doplní další nutná vyšetření ke stanovení stupně závažnosti onemocnění, nebo zajistí testování se vzorky látek odebranými z pracovního prostředí. Následně vyžádá šetření na pracovišti pacienta s vyjádřením hygienika práce příslušného orgánu ochrany veřejného zdraví (krajská hygienická stanice, popř. Státní úřad pro jadernou bezpečnost). Po potvrzení příčinné souvislosti mezi danou nemocí a pracovními podmínkami je vyhotoven posudek o uznání nemoci z povolání nebo ohrožení nemocí z povolání. (2)

Úloha praktického lékaře při šetření a posuzování nemocí z povolání

Praktický lékař vydá doporučení k vyšetření do místně příslušného střediska nemocí z povolání (oddělení nebo kliniky pracovního lékařství a nemocí z povolání). Současně je třeba připojit kompletní výpis ze zdravotní dokumentace registrovaného pacienta, a také lékařské zprávy z vyšetření týkajících se posuzovaného onemocnění. Tyto dokumenty tvoří povinnou součást zdravotní dokumentace při uznávání nemocí z povolání. Je vhodné, aby ve výpisu byla zdůrazněna především problematika týkající se posuzovaného onemocnění. Pacient by měl být odeslán k posouzení profesionality až po stanovení konkrétní diagnózy, ne tedy s jednotlivými symptomy, jako např. s bolestmi hlavy, kašlem, únavovým syndromem, parestéziemi

končetin, bolestmi kloubů aj., či s odchylkami v laboratorních nálezech. Pro praktického lékaře je výhodná alespoň rámcová znalost obsahu seznamu nemocí z povolání (tvořeného 6 kapitolami s jednotlivými položkami). Vždy je potřebná spolupráce s poskytovateli pracovně-lékařských služeb (pakliže praktický lékař sám v daných případech není oním poskytovatelem). Samostatný poskytovatel PLS nezajišťuje vyšetření potřebná pro agendu posuzování nemocí z povolání, pokud nemá uzavřenou smlouvu se zdravotními pojišťovnami.

Výskyt nemocí z povolání v České republice dokumentuje tabulka 1. V posledních letech se každoročně hlásí okolo 1 200 nových případů nemocí z povolání, resp. ohrožení nemocí z povolání. V roce 2015 činil počet nových nemocí z povolání 1 035, počet nových ohrožení nemocí z povolání 57 (4). Nejvíce profesionálních onemocnění vzniká v Moravskoslezském kraji vzhledem k nejvyšší koncentraci zejm. těžkého průmyslu. Nejčastěji uznávanými nemocemi z povolání jsou onemocnění pohybového aparátu horních končetin vyvolaná působením nadlimitních vibrací nebo lokální svalovou zátěží (periferní neuropatie n. medianu, n. ulnaris, epikondylitidy, tendinitidy, artrózy kloubů horních končetin). Objektivním kritériem tíže postižení je jednak odborný klinický nálezní, kde by neměl chybět i popis funkčního postižení posuzované oblasti, jednak přístrojová vyšetření zaměřená na danou oblast – elektromyografie, třífázová scintigrafie, RTG nálezy). Na druhém místě, co do četnosti výskytu, jsou kožní nemoci, a to především kontaktní alergický ekzém/iritační dermatitida, méně často urtikarie a dále kožní infekce. K průkazu profesionální etiologie kontaktní dermatitidy slouží epikutánní testy s látkami z pracoviště. K profesionálním onemocněním dýchacích cest patří zejména pneumokoniózy, zhoubné nádory, astma bronchiale a alergická rinitida, vzácně exogenní alergická alveolitida. Pro uznání profesionality pneumokoniózy (silikóza, azbestóza) je nezbytné potvrzení pracovní expozice nadlimitním koncentracím fibrogenního prachu; alergická onemocnění dý-

chacích cest se šetří pomocí prick testů, stanovení specifických protilátek IgE, případně specifickými provokačními testy s látkami z pracoviště nebo reexpozicí testem přímo v pracovním prostředí. Tuto agendu řeší pracovní lékař ve spolupráci s alergologem. U nádorových onemocnění je prokazována expozice karcinogenním noxám, které mají vliv na rozvoj nádorů v cílovém orgánu.

Kromě situací, kdy se pacienti dostávají k vyšetření a posouzení profesionality s pouhými jednotlivými příznaky, bez stanovené diagnózy, přicházejí jiní klienti s diagnózou nemoci, které není možné uznat za nemoc z povolání, protože nejsou citovány v platném seznamu nemocí z povolání. Nejčastějšími takovými nemocemi bývají např. vertebrogenní syndromy a další nemoci pohybového aparátu (Dupuytrenova kontraktura, ganglia zápěstí aj.). Jako nemoc z povolání rovněž nelze uznat infekční onemocnění získané přenosem od spolupracovníka; stejně tak není možné zohlednit nákazu rodinného příslušníka osoby se zjištěnou infekční nemocí z povolání. Jako profesionální onemocnění nelze posoudit již dříve přítomné onemocnění, u něhož došlo ke zhoršení v určitých pracovních podmínkách (tzv. nemoci zhoršované prací) – v těchto případech je třeba revidovat stanovisko lékaře vydávajícího posudek o zdravotní způsobilosti k dané práci a dotýčného zaměstnance přeradit na jiné pracovní místo.

Po zjištění existence nemoci z povolání je vydán lékařský posudek ve věci zjištění nemoci z povolání, o který žádá zpravidla postižený zaměstnanec a jehož náležitosti odpovídají legislativním pravidlům (vedení zdravotní dokumentace, zákon o zdravotních službách a o specifických zdravotních službách). Posudek obsahuje údaje o pacientovi, o zaměstnavateli, o vykonávané práci, diagnózu nemoci z povolání, datum zjištění nemoci, kapitolu a položku seznamu nemocí z povolání a poučení o možnosti podat návrh na přezkoumání vyhotoveného posudku.

Z uznané nemoci z povolání vyplývají následující nároky a povinnosti:

1. Pro pacienta – zaměstnance:

- nárok na pracovní přefazování či úpravu pracovních podmínek,
- nárok na finanční náhrady (za dočasnou pracovní neschopnost, za pokles na výdělek, za případně další účelně vynaložené náklady

spojené s nemocí z povolání; jednorázové odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění). Bodové hodnocení jednorázového odškodnění nemocí z povolání je navrhováno dalším posudkem, jenž v případě uznání nemoci z povolání vydává středisko, které nemoc z povolání ohlásilo. O vystavení posudku žádá pacient, popř. zaměstnavatel, současně s úhradou správného poplatku – jedná se o službu, která není hrazena z veřejného zdravotního pojištění. Výši, resp. rozmezí bodového hodnocení stanoví nařízení vlády č. 276/2015 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění způsobené pracovním úrazem nebo nemocí z povolání. Na základě této poslední novelizace byla upravena výše finanční hodnoty jednoho bodu na 250 Kč (5).

2. Pro zaměstnavatele:

- povinnost respektovat stanovisko smluvního poskytovatele pracovně-lékařských služeb k (omezení) způsobilosti k práci,
- pracovní přeřazení zaměstnance,
- realizace finančních náhrad zaměstnanci (zpravidla prostřednictvím komerční pojišťovny).

3. Pro praktického lékaře:

- zajistit potřebná odborná klinická a complementární vyšetření,
- vést agendu případné dočasné pracovní neschopnosti spojené s nemocí z povolání,
- spolupracovat při léčbě nemoci z povolání,
- v úloze poskytovatele pracovně-lékařských služeb posuzovat další zdravotní způsobi-

lost k práci, respektovat pracovní omezení v souvislosti s nemocí z povolání.

4. Pro poskytovatele PLS (pracovní lékař):

- posuzovat další zdravotní způsobilost k práci,
- na žádost provádět mimořádné pracovně-lékařské prohlídky (např. po ukončení dočasné pracovní neschopnosti pro nemoc z povolání) (6).

5. Pro lékaře posuzujícího a diagnostikujícího nemoc z povolání:

- dispenzarizovat pacienty s uznanou nemocí z povolání (kontroly zpravidla jedenkrát ročně), zprávy z vyšetření odesílat na vědomí registrujícímu praktickému lékaři.

LITERATURA

1. Seznam nemocí z povolání, který je přílohou nařízení vlády č. 290/1995 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Sbírka zákonů České republiky; dostupné na: www.portal.gov.cz
2. Vyhláška č. 104/2012 Sb., o stanovení bližších požadavků na postup při posuzování a uznávání nemocí z povolání a okruh osob, kterým se předává lékařský posudek o nemoci z povolání, podmínky, za nichž nemoc nelze nadále uznat za nemoc z povolání, a náležitosti lékař-

ského posudku (vyhláška o posuzování nemocí z povolání). Sbírka zákonů České republiky; dostupné na: www.portal.gov.cz

3. Seznam poskytovatelů s povolením uznávat nemoci z povolání [online]. 2016–04–08 [cit. 2016–04–12] Dostupné na WWW: <http://www.mzcr.cz/dokumenty/seznam-poskytovatelukterym-bylo-udeleno-povoleni-uznavat-nemoci-z-povolani-d_11716_884_1.html>
4. Národní registr nemocí z povolání. www.szu.cz

5. Nařízení vlády č. 276/2015 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění způsobené pracovním úrazem nebo nemocí z povolání. Sbírka zákonů České republiky; dostupné na: www.portal.gov.cz

6. Vyhláška č. 79/2013 Sb. o provedení některých ustanovení zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, (vyhláška o pracovně-lékařských službách a některých druzích posudkové péče). Sbírka zákonů České republiky; dostupné na: www.portal.gov.cz